

Т. Ю. НАЗАРОВА, О. М. БАГАТЧЕНКО

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

У статті досліджено новачки чинного законодавства щодо формування бюджетів територіальних громад у контексті фінансової децентралізації. Розглянуто проблематику системи управління фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування. Окреслено питання фінансового забезпечення розвитку територіальних громад крізь призму реалізації адміністративно-територіальної реформи. Визначено основні перешкоди для досягнення ефективності фінансового забезпечення розвитку територіальних громад. Обґрунтовано необхідність досягнення фінансової спроможності територіальних громад, що забезпечить перенесення основної ваги управлінського процесу на місцевий рівень. Виявлено, що функціонування та розвиток місцевих територіальних громад не можливі без чіткої та дієвої системи забезпечення цих економічних одиниць достатніми фінансовими ресурсами. Систематизовано ключові елементи системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування: суб'єкти, об'єкти, інструменти, джерела фінансування. Висвітлено основні функції та завдання системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування. З'ясовано, що оподаткування доходів, отриманих фізичними особами, є одним з головних фіскальних важелів, який зумовлює вплив на забезпечення успішного функціонування економіки нашої країни. Сконцентровано увагу на основних причинах зміни частки надходжень цього податку до бюджетів різного рівня. Проаналізовано вплив реформи бюджетної децентралізації на роль та місце ПДФО у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів. Розглянуто питання щодо доцільності застосування механізму розщеплення ПДФО у час нових викликів держави між рівнями бюджетної системи України. Зроблено висновок про те, що прийняті наразі зміни податкового та бюджетного законодавства не вирішують проблем фінансової децентралізації регіонів, адже органи місцевої влади залишаються не спроможними впливати на споживання природних ресурсів у регіоні та перерозподіл доходів у громаді шляхом справляння податків, що негативно позначається на реалізації наданих таким органам повноважень по забезпеченню населення якісними повноцінними суспільними благами.

Ключові слова: децентралізація; фінансові ресурси; фінансова самостійність; територіальна громада; бюджетне вирівнювання

T. NAZAROVA, O. BAGATCHENKO

FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL REFORM

The article examines the innovations of the current legislation on the formation of budgets of territorial communities in the context of financial decentralization. The problems of the system of management of financial resources of local self-government bodies are considered. The issues of financial support for the development of territorial communities through the prism of administrative and territorial reform are outlined. The main obstacles to achieving the effectiveness of financial support for the development of territorial communities are identified. The necessity of achieving the financial capacity of territorial communities is substantiated, which will ensure the transfer of the main weight of the management process to the local level. It is found that the functioning and development of local territorial communities is not possible without a clear and effective system of providing these economic units with sufficient financial resources. The key elements of the system of financial support of local self-government are systematized: subjects, objects, instruments, sources of financing. The main functions and tasks of the system of financial support of local self-government are highlighted. It is found that the taxation of income received by individuals is one of the main fiscal levers that determines the impact on the successful functioning of our country's economy. Attention is focused on the main reasons for changes in the share of this tax revenues in budgets of different levels. The author analyzes the impact of the budget decentralization reform on the role and place of personal income tax in the structure of tax revenues of local budgets. The author considers the expediency of applying the mechanism of PIT split between the levels of the budget system of Ukraine in the context of new challenges of the state. It is concluded that the currently adopted changes to tax and budget legislation do not solve the problems of financial decentralization of the regions, since local authorities remain unable to influence the consumption of natural resources in the region and redistribution of income in the community through taxation, which negatively affects the exercise of the powers granted to such authorities to provide the population with high-quality, full-fledged public goods.

Keywords: decentralization; financial resources; financial independence; territorial community; budget equalization

Вступ. Стратегічним вектором реформи децентралізації в Україні стало забезпечення функціонування фінансово спроможних та фінансово незалежних адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. Делегування на рівень місцевого самоврядування значного обсягу загальнодержавних повноважень без належного фінансового ресурсу потребує впровадження нової моделі фінансового вирівнювання територіальних громад, спрямованої на зміцнення їх доходної бази. Нині в Україні відбувається активне формування механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування. В умовах децентралізації такий механізм повинен бути заснований на досягненні розумного компромісу між інтересами держави та інтересами територіальних громад. Він може бути досягнутий лише за умови забезпечення фінансової самостійності територій, яка не суперечить принципам єдності держави. У теорії і практиці існування

держави у війні забезпечення реальної фінансової самостійності місцевого самоврядування є важко вирішуваним завданням і потребує комплексного підходу й розрахунків. В умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, а також практичної відсутності діючих методів фінансового стимулювання місцевих територіальних громад виникає необхідність дослідження механізму забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і літератури.

Дослідженню проблем проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні як вихідної умови набуття нових функціональних і фінансових якостей територіальної громади присвятили свої праці такі вчені-економісти: Р. Безсмертний, М. Долішній, К. Іванько, Т. Мовчан, І. Сторонянська, М. Орзіх та ін. Питання розробки якісних механізмів формування фінансово спроможних територіальних громад і стратегічної

концепції їх економічного саморозвитку розглядалися в наукових доробках таких провідних вчених: В. Базидевича, В. Кравченка, М. Пасічника, І. Сторонянської. Тенденції розвитку системи регулювання міжбюджетних відносин присвячені праці І. Волохової, В. Кравченко, Ц. Огня, К. Павлюка.

Мета статті. Узагальнити та систематизувати основні елементи механізму забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування в сучасних соціально-економічних та політичних реаліях, з урахуванням воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Воєнні дії в межах країни загострюють виклики, пов'язані із забезпеченням стабільності регіонів. У таких обставинах ключовими завданнями обласних та районних військових управлінь та обласних рад стають рішення проблем у сфері збройної конфронтації, в той час як активність територіальних громад зосереджена на підтримці підприємництва, забезпеченні взаємозв'язку місцевої економіки та підтримці життєвих процесів громадян.

Учені висловлюють різні погляди на сутність територіальної громади. Наприклад, М. Орзіх у своїх наукових розробках стверджує, що територіальна громада є «...основним суб'єктом місцевого самоврядування, об'єднаним власними інтересами, і до якого входять громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають, працюють на певній території, володіють нерухомістю чи сплачують місцеві податки та збори» [1]. При цьому К. Іванько та Т. Мовчан визначають територіальну громаду як «...згуртованість громадян України, які живуть разом у міських або сільських населених пунктах, об'єднані спільними інтересами і мають правовий статус, встановлений законом» [2].

Одночасно українська система місцевого самоврядування перебуває у фазі динамічної трансформації, що реалізується в основному завдяки розширенню її повноважень та функцій від держави. Формування територіальних громад вимагає оптимальної передачі правління на рівень громад для забезпечення їх розвитку. Таким чином, місцеве самоврядування на сучасному етапі являє собою ту влаштовану систему управління, через яку створюються умови для розвитку територіальних громад.

Створення незалежних громад передбачає забезпечення їх необхідними матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами для ефективного виконання завдань та функцій управління на місцевому рівні, а також надання соціальних послуг відповідно до державних стандартів. Такий підхід відповідає Європейській хартії місцевого самоврядування, яка визначає місцеве самоврядування як право та можливість місцевих органів влади законно регулювати та управляти питаннями, що належать до їхньої компетенції, в інтересах населення території.

Виразно відчувається критичний дефіцит фінансових засобів на місцевому рівні. Наприклад, за стандартами Європейського Союзу, бюджет на одного жителя повинен складати приблизно 2000 євро, що в Україні сьогодні є недосяжним. Прогрес у децентралізації в останні роки сприяв залученню інвестицій та закладанню основ для гармонійного розвитку громад, проте до цього

моменту такі зміни не змогли в достатній мірі покращити стандарти та якість життя громадян, зберегти історичні та природні ландшафти та оптимізувати управління ресурсами спільнот.

Активні кроки України в бік євроінтеграції сформуvalи нову систему планування та фінансування регіонального розвитку. З 2015 року було запроваджено інноваційні стратегії для зміцнення стабільності регіонів через децентралізацію. Реформи у сфері місцевого управління та територіального адміністрування відкрили нові горизонти для регіонів. Перегляд системи бюджетування вигідно позначився на фінансуванні регіонів, але на жаль це було до повномасштабного вторгнення.

Фінансова стабільність і ефективність кожної територіальної одиниці впливає на загальний економічний стан регіону, до складу якого вона належить. Вдалі методи муніципального управління в Європі викликали переоцінку адміністративної структури та системи влади в Україні. Посилення місцевої демократії змінило роль територіальної громади: вона перетворилася з об'єкта на ключового учасника в процесах управління на місцевому рівні.

Державна регіональна політика в Україні у період воєнного часу та широкомасштабного вторгнення російських військ на територію окремих регіонів країни, зазнала кардинальних змін. Реформування та реалізація основних пріоритетів країни скеровуються в русло оборони, активізації внутрішніх соціально-економічних процесів, які пов'язані із стабілізацією окремих напрямів у регіонах. У Харківському регіоні це - відновлення зруйнованої інфраструктури, збалансування демографічних процесів, внутрішнього і зовнішнього переміщення населення із небезпечних регіонів Харківської області, стабілізація підприємницької діяльності, розвиток нових напрямів у промисловому виробництві тощо. Функціонування та розвиток території, віднесеної до відповідного функціонального типу, потребує окремих підходів стосовно засад місцевого економічного розвитку, формування місцевих бюджетів та визначення реальних можливостей фінансової спроможності та фінансової самостійності територіальних громад.

Аналізуючи комплекс завдань до кожного наведеного напрямку, можна визначити системні тенденції при їх реалізації, які в той чи інший спосіб сприятимуть зміцненню економічного потенціалу територіальних громад, підвищенню їх фінансової спроможності, зокрема:

1. Стимулювання розвитку підприємництва, доходів від підприємницької діяльності, створення робочих місць, наповнення місцевих бюджетів, а також зростання особистих доходів населення, що в цілому підвищує рівень життя у територіальних громадах. Стандарт життя населення – це складне та багатогранне поняття, що включає різні аспекти та складові структури.

2. Розвиток інженерної інфраструктури, у тому числі забезпечення надання державної та місцевої фінансової підтримки модернізації об'єктів житлово-комунального господарства, зокрема із застосуванням механізму енергосервісу, підвищення енергоефективності, що, в свою чергу, оптимізує вартість послуг, економію витрат

в установах та організаціях, що утримуються за рахунок коштів бюджетів, а також є стимулюючим фактором для розвитку бізнесу.

Відповідно до Закону України "Про засади державної регіональної політики" (з урахуванням внесених змін) визначаються різні способи та джерела фінансування державної регіональної політики. До цих механізмів фінансування входять міжбюджетні трансферти, об'єднання фінансових ресурсів на договірній основі (залучення приватного сектору та міжнародних інституцій), державні цільові програми та капітальні видатки з державного бюджету, а також регіональні програми та проєкти регіонального розвитку, що виконуються відповідно до плану відновлення і розвитку регіонів [3].

Регіональна політика держави охоплює усі аспекти економічного, соціального, демографічного, екологічного, поселенського, науково-технічного напрямів, які тим чи іншим чином сфокусовані на територіях територіальних громад, як базових просторових адміністративно-територіальних одиниць країни і повинна бути гнучкою до реальних внутрішніх і зовнішніх викликів.

Державна регіональна політика здійснюється з використанням певних інструментів: бюджетних, цінкових, інвестиційних, інноваційних, грошово-кредитних та інших, які залишаються незмінними, але гнучкими до сучасних умов. Економічна самостійність регіону обумовлена наявністю постійних фінансово-економічних та матеріальних ресурсів, які передбачені у державному бюджеті, місцевих бюджетах, а також залученням інших джерел, не заборонених законодавством. Відновлення і відбудова країни та внутрішнього потенціалу територій має здійснюватися на засадах інноваційних технологій, смарт-спеціалізацій, як однієї із умов ефективної економіки та входження країни до міжнародної спільноти.

Встановлено, що із початком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну регіони, територіальні громади зазнали значного негативного впливу у процесах соціально-економічного розвитку. Тепер формується абсолютно нова основа для організації управління, планування та визначення пріоритетів реалізації засад стратегічного економічного та просторового планування територій, регіонів, досвід якого був відсутній ще до 2022 року. Найближча перспектива розвитку територіальних громад повинна охоплювати також процеси стабілізації, вирішення нагальних проблем, спричинених війною, як створення необхідних умов для проживання, соціального захисту, діяльності внутрішньо переміщених осіб, релокації бізнесу із небезпечних регіонів країни через воєнні дії, відновлення об'єктів критичної інфраструктури, зокрема енергетичної, інженерних мереж, виробничих потужностей. Слід також зазначити, що місцеві бюджети у системі державних фінансів наразі відіграють дуже важливу роль із забезпечення надання якісних публічних послуг населенню, оскільки фактично всі власні надходження державного бюджету спрямовуються на сектор безпеки та оборони. І тут місцеві бюджети виступають не лише стабільним джерелом наповнення Єдиного казначейського рахунку, але і забезпечують

належне функціонування ключових соціально-значущих галузей.

У I кварталі 2023 року місцеві бюджети продемонстрували значний ріст надходжень, в порівнянні з попередніми роками. Спостерігається поступове повернення до попередніх темпів зростання дохідної частини місцевих бюджетів. Найбільший абсолютний приріст за три місяці 2023 року забезпечили надходження ПДФО з військовослужбовців (+18,9 млрд грн або +329,3%). Минулого року за січень-березень надійшло 5,7 млрд грн цього податку, а в I кварталі 2023 року вже надійшло 24,6 млрд грн. Аналізуючи окремі доходи місцевих бюджетів за I квартал 2018-2023 років, починаючи із 2018 року, помітним є значний приріст ПДФО (більш ніж вдвічі), що зумовлено закріпленням за бюджетами місцевого самоврядування додаткових 4% ПДФО з 2022 року, зростанням грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, а також інфляцією.



Рисунок – Аналіз доходів місцевих бюджетів України за 2018-2023 роки [3,5]

Верховна Рада України 8 листопада схвалила в цілому законопроект, який перенаправить військовий ПДФО з місцевих бюджетів до державного. Закон був підписаний 17 листопада 2023р. Наскільки внаслідок цього рішення скоротяться надходження до бюджетів громад Харківщини і як це може вплинути на життя людей?

Порівняно з загальноукраїнськими показниками не можна сказати, що громади Харківщини аж надто залежні від цього податку. Тільки 8 громад із 56 мають питому вагу військового ПДФО більше 10%. В Україні є п'ять громад, які мають залежність понад 90%. По країні із майже 1500 бюджетів — 1020 бюджетів мають менше 10%, а половина з них взагалі не мають надходження від військового ПДФО. Якщо ми проаналізуємо зростання ПДФО від військових з довоєнного періоду, то військовий ПДФО і надходження від нього зросли у вісім разів. Разом з тим, зокрема Чугуївська громада, яка дуже залежна від ПДФО, там навпаки знизилася надходження від військового ПДФО. Це перша громада в Україні, в якій падіння ПДФО військового складу 35 млн грн, якщо порівнювати показник у 2023 і 2021 роках. Документ передбачає також, що доходи Дорожнього фонду в 2024 спрямують у загальний фонд бюджету і на потреби оборони. Військовий ПДФО зараховуватиметься до державного бюджету з 1 жовтня 2023 і до 31 грудня року,

в якому закінчиться воєнний стан. "З 1 жовтня по 31 грудня 2023 року «військове ПДФО» спрямовується до державного бюджету в пропорції 50% на 50%: ДСЗІ на дрони (13 млрд грн) і Міноборони на закупівлю артилерійських систем (13 млрд грн)", – пояснила вона. З 1 січня і до 31 грудня року, в якому припинено чи скасовано воєнний стан "військове ПДФО" розподіляється в таких пропорціях:

- 45% – Державній службі спецзахисту інформації на дрони (прогноз 43+ млрд грн)
- 45% – Мінстратегпром для розгортання виробництва боеприпасів та зброї (43+ млрд грн)
- 10% – розпорядникам сектору безпеки і оборони для автоматичного розподілу між військовими частинами пропорційно відповідно до сплаченого ПДФО (близько 10 млрд)
- Звичайне ПДФО» залишається в громадах в обсязі 64% (при цьому не менше 4% податку мають бути спрямовані на проведення розрахунків при виробництві теплової енергії, а також на підтримку підприємств з виробництва, постачання теплової енергії, а також централізованого постачання холодної води та водовідведення)".
- У 2024 році реверс не вилучається з усіх громад, також всі громади дотягуються до рівня доходів 2021 року дотаціями. Села та селища отримають можливість здійснювати внутрішні та зовнішні запозичення за погодженням з Мінфіном (зараз тільки міські громади можуть здійснювати), залишки на рахунках ОМС можна буде використовувати лише на пріоритетні видатки: соціальні, підтримку оборони, лікування та реабілітацію осіб, які постраждали від російської агресії тощо, а не на будівництво.

Впродовж війни українське місцеве самоврядування з повною відповідальністю реагує на всі виклики у сфері безпеки і оборони, мобілізаційної підготовки, територіальної оборони тощо. Вилучення з місцевих бюджетів надходжень ПДФО від оподаткування доходів, одержаних військовослужбовцями, виглядає ризикованим для доходів Харківської громади. Це може привести до ослаблення громади, позбавить їх можливості допомагати силам оборони та надавати якісні послуги жителям, а також посіє зневіру щодо продовження державою курсу на подальшу децентралізацію.

Зокрема, відповідно до пункту 168.5. статті 168 Податкового кодексу України, суми податку на доходи фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими, особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, державної пожежної охорони, органів і підрозділів цивільного захисту, а також визначених Законом України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" членами сім'ї, батьками, утриманцями загиблого (померлого) військовослужбовця, у зв'язку з виконанням обов'язків під час проходження служби, спрямовуються виключно

на виплату рівноцінної та повної компенсації втрат доходів цієї категорії громадян.

На сьогодні надходження від ПДФО розподіляються у пропорції: 79% (місцеві бюджети), 21% (держбюджет). Рішення тимчасово перенаправити отриманий ресурс від військового ПДФО на розвиток ОПК в цілому та купівлю дронів зокрема з одночасним відшкодуванням такої суми військовим та створенням ряду компенсаторів для вирівнювання бюджетних диспропорцій на рівні громад, дозволить не розпорошувати бюджетні кошти на непріоритетні під час війни речі.

При цьому місцеві бюджети в жодному разі не залишаться недофінансовані. Ресурс місцевих бюджетів на 2024 рік формуватиметься за рахунок надходження ПДФО (орієнтовно 237 млрд грн), базової дотації (21,1 млрд грн) та додаткової дотації (33,4 млрд грн). Сумарно це складає більше 290 млрд грн. І цей ресурс більше на 75 млрд грн від ресурсу 2021 року, коли військовий ПДФО в структурі місцевих бюджетів був трохи більше 6%.

Додаткова дотація дасть можливість надати підтримку громадам, в яких зменшується надходження до бюджетів. У переважній більшості це може стосуватись тимчасово окупованих громад або громад, на території яких ведуться/велися бойові дії. Такі місцеві бюджети і в 2023 році отримують додаткову дотацію за результатами виконання бюджетів.

На сьогодні між місцевими бюджетами розподілено 14,7 млрд грн, з них для тимчасово окупованих та на яких ведуться/велися бойові дії 9,8 млрд грн.

Навіть зараз за умови суттєвих залишків на рахунках місцевих органів влади (станом на 1 вересня 2023 року – 201,8 млрд грн) у серпні 2023 року Мінфін згідно з бюджетним законодавством забезпечив перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 16,6 млрд грн, що становить 88,8 % від передбачених розписом асигнувань, зокрема: базову дотацію перераховано в сумі 2,4 млрд грн, або 100 % до розпису асигнувань та додаткові дотації перераховано в сумі 897 млн грн.

Бюджет міст формується з двох частин — місцеві податки й збори, та надходження з держбюджету: субвенції, дотації й т.д. Від початку повномасштабного вторгнення місцеві громади втратили частину доходу через міграцію і компенсували втрати за рахунок ПДФО військових.

Міський голова Харкова Ігор Терехов на засіданні президії Конгресу місцевих та регіональних влад зазначив, що через переспрямування податку в держбюджет Харків недоотримає цього року близько 650 мільйонів гривень, а за 2024-й — майже 3,4 мільярда.

Для компенсації ймовірних втрат місцевих громад, які дотепер отримували значну частину «військового» ПДФО, ресурс місцевих бюджетів збільшено на 23,2 млрд грн. Йдеться про додаткові доходи місцевих бюджетів завдяки переспрямуванню 4% «невійськового» ПДФО із держбюджету (+22,9 млрд грн) і трансферти з державного бюджету місцевим (+300,3 млн грн). Реверсну дотацію в обсязі 14,1 млрд грн у 2024 році до державного бюджету не перераховуватимуть.

Фінансова основа розвитку територіальних громад формується із джерел, на мобілізацію яких мають право територіальні громади завдяки реформі децентралізації,

попри це обсяги цих джерел суттєво зменшилися внаслідок зменшення зайнятих робочих місць, слабшого потенціалу створення нових виробництв. Разом з тим зовнішні джерела фінансових ресурсів будуть поповнюватись завдяки міжнародній фінансовій підтримці країни в цілому.

Висновки. Кожна територіальна громада завжди матиме ряд проблем, які необхідно вирішувати у той чи інший спосіб для соціально- економічного розвитку громади, підвищення її конкурентоспроможності, однак гарантією такого вирішення є, насамперед, наявність фінансових та інших матеріально-технічних ресурсів, яких зазвичай недостатньо, особливо у нинішніх реаліях воєнного стану в Україні. Окремі проблеми в громадах не вирішуються тривалий час, створюються так звані довгобуду внаслідок неправильного вибору пріоритетності реалізації проєктів, програм та неефективного спрямування ресурсів для їх реалізації. Серед найбільш гострих внутрішніх проблем у територіальних громадах необхідно виокремити стан та ситуації, які несуть загрозу для життя і здоров'я людини, погіршення навколишнього природного середовища, уповільнення соціально-економічного розвитку. На основі аналізу, який також є основою для стратегічного і просторового планування розвитку територіальної громади, формуються підходи до визначення пріоритетності, а саме, механізми, інструменти, способи вирішення у вигляді проєктів, цільових програм, заходів, реальність виконання яких повинна гарантуватись наявністю фінансових джерел, техніко-технологічної бази. В основу збалансування проблемно-пріоритетного підходу покладається система фінансового забезпечення, виходячи із комплексу взаємопов'язаних функцій управління громадою в цілому: інституційної, організаційної, регулюючої, розподільчої, контрольної та стимулюючої, виконання яких зможе ефективно мобілізувати фінансові ресурси із різних джерел, передбачених законодавством.

Список літератури

1. Орзіх М.П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Місцева та регіональне самоврядування України*. К., 1995. Вип. 1-2 (10-11). С. 67.
2. Іванько К.О., Мовчан Т.В. Розвиток територіальної громади та особливості антикризового управління. Сучасні тенденції розвитку геодезії, землеустрою та природокористування: *Міжнародна науково-практична конференція*. 2022, Одеса. С. 48-52.
3. Про затвердження Порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади : Наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 172 22 вересня 2022 р. *Міністерство розвитку Громад та територій*

- України:* веб-сайт. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/511081_706468
- Райони. Децентралізація: веб-сайт. URL: https://decentralization.gov.ua/newrayons?area_id=&sort_by_otg_count=&sort_by_villages_count=&sort_by_square=&sort_by_population= (дата звернення: 24.06.2023)
4. Павлов В.І. Політика регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації (теоретико-методологічні аспекти та механізми реалізації). Луцьк. Надстріп'я. 2000. 580 с.
 5. *Місцеві бюджети*. Open Budget: веб-сайт URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=0753300000> (дата звернення: 30.07.2023)
 6. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. *Децентралізація*: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>

References (transliterated)

1. Orzih M.P. *Konceptsiya pravovogo statusu samovryadnih teritorij i organiv misceвого samovryaduvannya* [The concept of the legal status of self-governing territories and local self-government bodies]. *Misceve ta regionalne samovryaduvannya Ukraini* [Local and regional self-government of Ukraine]. Kiev, 1995. Issues 1-2 (10-11). p. 67
2. Ivanko K.O., Movchan T.V. *Rozvitok teritorialnoyi gromadi ta osoblivosti antikrizovogo upravlinnya* [Development of the territorial community and features of crisis management]. *Suchasni tendenciyi rozvitku geodeziyi, zemleustroyu ta prirodokoristuvannya* [Modern trends in the development of geodesy, land management and nature management]: *Mizhnarodna nauково-praktichna konferenciya* [International scientific and practical conference]. 2022, Odesa. pp. 48-52.
3. *Pro zatverdzhennya Poryadku formuvannya Konceptsiyi integrovanoго rozvitku teritoriyi teritorialnoyi gromadi* : *Nakaz Ministerstva rozvitku gromad ta teritorij Ukraini no 172 22 veresnya 2022 r* [On approval of the Procedure for the formation of the Concept of integrated development of the territory of the territorial community: Order of the Ministry of Communities and Territories Development of Ukraine No. 172 of September 22, 2022]. *Ministerstvo rozvitku Gromad ta teritorij Ukraini* [Ministry of Communities and Territories Development of Ukraine]: веб-сайт. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/511081_706468 Rajoni. Decentralizaciya: веб-сайт. URL: https://decentralization.gov.ua/newrayons?area_id=&sort_by_otg_count=&sort_by_villages_count=&sort_by_square=&sort_by_population= (data zvernennya: 24.06.2023)
4. Pavlov V.I. *Politika regionalnogo rozvitku v umovah rinkovoyi transformaciyi (teoretiko-metodologichni aspekti ta mehanizmi realizaciyi)* [Regional development policy in the conditions of market transformation (theoretical and methodological aspects and mechanisms of implementation)]. Luck. Nadstrir'ya. 2000. 580 p.
5. *Miscevi byudzheti* [Local budgets]. Open Budget: веб-сайт URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=0753300000> (data zvernennya: 30.07.2023)
6. *Monitoring procesu decentralizaciyi vladi ta reformuvannya misceвого samovryaduvannya* [Monitoring of the process of decentralization of power and local government reform]. *Decentralizaciya* [Decentralization]: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>

Надійшла (received) 09.02.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Назарова Тетяна Юрїївна (Nazarova Tetiana) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри обліку і фінансів; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5734-876X>; e-mail: Tetiana.Nazarova@khp.edu.ua

Багатченко Олександр (Bahachenko Oleksandr) – аспірант, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», аспірант кафедри обліку і фінансів; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8437-5003>; e-mail: Oleksandr.Bahachenko@emmb.khp.edu.ua